

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

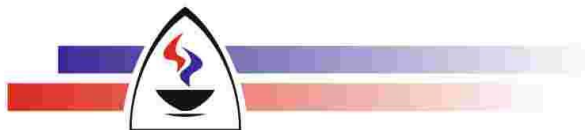

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Potraviny a výživa - Zelenina

Název školy	SŠHS Kroměříž
Číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.0911
Autor	Ing. Petr Hajný
Název šablony	VY_32_INOVACE 10_POV
Název DUMu	POV.1006.1E
Stupeň a typ vzdělávání	Odborné vzdělávání
Vzdělávací oblast	Gastronomie
Vzdělávací obor	Potraviny a výživa
Vzdělávací okruh	Zelenina
Druh učebního materiálu	Prezentace
Cílová skupina	Žák, 16 - 19 let
Anotace	Prezentace komplexně seznamuje žáky s nejdůležitějšími druhy zeleniny, jejich složením, významem ve výživě a uplatněním v gastronomii
Speciální vzdělávací potřeby	- žádné -
Klíčová slova	zelenina, vitamíny, minerální látky vláknina, mrkev, celer, tuřín, řepa, ředkvička, křen, salát, špenát
Datum	6.10. 2012

Střední škola hotelová a služeb
Kroměříž

- * jako zelenina jsou označovány jedlé části kulturních jednoletých nebo dvouletých rostlin
- * v některých případech též části (pokud jsou různé od plodů) víceletých rostlin
- * mezi zeleninu nepatří plodiny s přesnějším zařazením (obilniny, luštěniny), zvláště ty, které jsou pěstovány pro semeno

- * zelenina je v potravě důležitým zdrojem vitamínů, minerálních látek, vlákniny a dalších prospěšných látek
- * některé její druhy se využívají v gastronomii jako koření nebo ve fytoterapii jako léčivky

- * mnohé jiné druhy zeleniny jsou pak předmětem sporů, zda jde o ovoce, nebo zeleninu (například rajče, někdy banán apod.)
- * za zeleninu se obecně považuje rostlina bylinného charakteru, která se převážně dá konzumovat celá nebo z větší části (až na výjimky)
- * za ovoce se považují většinou plody víceletých rostlin (stromů, keřů, polokeřů či jahodníku)
- * u ovocných druhů je předpoklad vytrvalosti a opakování produkce plodů

- * zelenina se rozděluje do několika skupin
- * některé se prolínají, tedy některá plodina může být ve více druzích

- * ***Kořenová zelenina*** - mrkev, řepa, celer, tuřín, ředkvička, křen
- * ***Listová zelenina*** - salát, chřest, celer, špenát
- * ***Plodová zelenina*** - tykvovité druhy, jako okurky, melouny, rajčata, lilek
- * ***Lusková zelenina*** - hrách, fazole, čočka, sója
- * ***Cibulová zelenina*** - čeled' liliovitých, cibule, česnek, pórek
- * ***Košťálová zelenina*** - brukvovité druhy, zelí, kapusta, květák, brokolice
- * ***Kořeninová zelenina*** - řazená i podle názvu mezi koření, patří sem majoránka, kmín, kopr, fenykl
- * ***Mořská zelenina*** - upravené mořské řasy

Kořenová zelenina

Mrkev

- * je dvouletá rostlina, která první rok svého života vytváří přízemní růžici listů a v mohutném hlavním kořeni shromažďuje živiny, druhý rok vyžene lodyhu s okoličnatým květenstvím, pochází z jižní Asie
- * obsahuje mnoho vitamínů a jiných užitečných látek, z nichž nejvýznamnější jsou β-karoteny (vitamín A), dále je bohatá na vlákniny a antioxidanty

- * v kuchyni se používá pouze kořen
- * mrkev se může jíst syrová, vcelku jen tak po opláchnutí, nasekaná či nastrohaná do salátů, či tepelně upravená v polévce, játrové omáčce atd.
- * v polévkách bývá často kombinována s celerem a cibulí kuchyňskou

Obr.č. 1: <http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Carrots>

Celer

- * je dvouletá bylina
- * Je pěstována jako kořenová zelenina pro své bulvy a listy, listy, zvláště jejich řapíky, se vybělují, aby měly křehčí chuť
- * list celeru působí protizánětlivě a močopudně, působí příznivě na činnost ledvin, povzbuzuje chuť k jídlu, je vhodný pro revmatiky a diabetiky, uklidňuje a podporuje trávení, zpevňuje cévy
- * doporučuje se při obezitě, neboť urychluje látkovou výměnu, a působí i jako zdraví neškodné afrodisiakum

- * je to výrazné aróma balkánské, středomořské, americké i anglické kuchyně, celer spolu s mrkví a petrželí se přidává do polévek, pod hovězí pečení, k přípravě vařeného, nebo syrového salátu, celerová nat' i semeno je častou součástí kořeninových směsí pro grilování

Obr.č.2: <http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Celery>

- * mezi koření řadíme celer především pro silně aromatická a nahořklá semena, pro něž je pěstován ve Francii, Indii a v USA
- * semena se používají k přípravě tzv. celerové soli obsahující alespoň 8 % rozemletých plodů, které tvarem připomínají plody anýzu
- * celerová sůl je typickým kořením rybích pokrmů, zeleniny a krocket

- * vedle semen můžeme také kořenit celerovými listy, které spolu s řapíkem vaříme zároveň s pokrmem a před podáním odstraňujeme
- * listy, zbavené silné části řapíku, lze snadno usušit, zachovávají si své aroma a poslouží nám dobře v zimních měsících
- * celerová nat' se používá často i k průmyslové přípravě polévek a do různých směsí koření

Tuřín neboli *brukev*

- * je nenáročný a mrazuvzdorný, nesnáší ale sucho a čerstvě hnojenou půdu.
- * jako rostlina je menšího vzrůstu, bulvy mají nasládlou, poněkud peprnou chuť
- * konzumuje se vařený, v polévkách, omáčkách a přílohách, mladé bulvy jsou chutné i za syrova

řepa

- * obsahuje betain, který brání rozvoji kornatění tepen a podporuje činnost jater
- * barvivo povzbuzuje činnost žaludku a tvorbu žluči, aktivuje tvorbu červených krvinek, a tím zásobování buněk kyslíkem, vyvolává optimističtější náladu
- * zbavuje střeva jedovatých látek, odstraňuje zácpu
- * dodává pružnost a lesk pleti, vlasům a nehtům

- * její konzumace je rozšířena převážně ve východní Evropě, kde se používá pro přípravu boršče
- * ke konzumaci nejčastěji slouží podzemní kořenová část, která se před jídlem často vaří či se podává studená po uvaření jako salát s octem či olejem
- * dají se konzumovat i zelené listy, které se nejčastěji podávají dušené či vařené, takto upravené listy mají chuť podobnou špenátu

Ředkvička

- * existují odrůdy červenobílé nebo žluté kulaté a bílé protáhlé
- * dužnina je bílá, u červených ředkviček někdy s nádechem do růžova, u starších kusů se skelným nádechem

Obr.č.5: http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Raphanus_sativus

- * chuť ředkvičky je pálivá, někdy vodová
- * prodává se na jaře a na podzim ve svazečkách, má nízkou kalorickou hodnotu
- * jedlé jsou i listy ředkviček
- * ředkvičky se dají jíst syrové, posolením se uvolní jejich palčivá chuť
- * nedá dlouho skladovat, rychle vadne
- * ředkvičky lze použít do mnoha salátů, pomazánek, polévek nebo jako přílohu k masu atd.
- * zelené lístky chutnají také dobře, ze starších listů lze připravit špenát

Křen selský

- * se pěstuje pro svůj silně aromatický kořen, který se používá jako koření, zelenina či léčivý prostředek
- * křen je velmi bohatý zdroj vitamínu C, provitaminů A - karotenů, minerálů (železo, hořčík, draslík, vápník a fosfor), antibakteriálních a fytoncidních látek. Ze 100 g křenu získá naše tělo 50 mg vitamínu C
- * křen je nejštiplavějším kořením ze všech štiplavých
- * ke kořenění používáme čerstvý, jemně nastrohaný kořen

- * velmi oblíbená je hustá studená omáčka, připravená z nastrouhaného křenu, soli a octa, s přísadou nastrouhaných jablek, cukru a hovězího vývaru zvaná jablkový křen
- * používá se jako příloha k vařenému masu, spolu s brusinkami a smetanou pak ke zvěřině
- * samotný nastrouhaný křen se výtečně hodí k teplým uzeninám a vepřovému ovaru namísto hořčice

- * zvláštní pochoutkou je křen smíchaný se šlehačkou a strouhanými ořechy jako příloha k vařené teplé či studené šunce
- * používá se rovněž k přípravě křenové hořčice
- * nastrouhaný křen i hotové křenové omáčky můžeme uchovávat v uzavřených nádobách v lednici i 14 dní, zachovají si svou chuť a nekazí se vzhledem k obsahu fytoncidních látek

Obr.č.6: http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Armoracia_rusticana

Listová zelenina

- *salát, neboli locika setá, neboli locika salátová je listová zelenina mnoha různých tvarů a barev listů
- *nejrozšířenější locikou je salát hlávkový
- *je to letnička i dvouletka se světle i tmavě zelenými, načervenalými i tmavočervenými listy
- *tvoří hlávkovité růžice s hladkými i zkadeřenými listy
- *malé žluté květy připomínají pampelišku, jsou však menší

Obr.č.7: [http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Iceberg_lettuce_\(IJsla_krop\).jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Iceberg_lettuce_(IJsla_krop).jpg)

Špenát

- * špenát je jednoletá rostlina, obsahuje cenné živiny
- * používá se dušený, nebo čerstvý na saláty

Obr.č.8: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Spinacia_oleracea_Spinazie_bloeiend.jpg

Otázky

- * Uved' význam zeleniny.
- * Vyjmenuj jednotlivé skupiny zeleniny.
- * Které důležité látky obsahuje mrkev?
- * Uved' jak se využívá celer.
- * Jaký význam má ve výživě řepa?
- * Uved' jak se využívá křen.

Zdroje

*Wikipedie

*Wikimedia Commons